

Fig. 1. Kirken set fra nordvest. Foto EN 2009. – *The church seen from the northwest.*

HORNUM KIRKE

BJERRE HERRED

Historisk indledning. Kirken tilhørte efter reformationen kongen, indtil den 1686 blev overdraget som gældsbetaling til major Jørgen Rantzau på dennes hustrus vegne.[1] Han solgte 1693 kirken til Mads Lauritsen, Bryskesborg (Williamsborg),[2] fra hvilken den senere kom til Johan Ludvig von Müllen, Daugård. Sidstnævnte skødede 1746 kirken til Christian Rantzau, greve til Rosenvold.[3] Fra 1756 var kirken med sine tiender en del af Rantzaufamiliens majorat (stamhus), det såkaldte 'grevelige Rantzauske Forlods'. Kirken forblev under Rosenvold, indtil den overgik til *selveje* 1. juli 1913.[4]

Sognet har siden kort tid efter reformationen været *anneks* til Stouby.

Under restaureringen 1967 fandtes i gulvet fire nyere danske *mønter*, den ældste en skilling fra 1712, og en middelalderlig mønt fra Mecklenburg.[5]

Den lille kirke svarer i sin beskedne størrelse til sognet, som ved folketællingen 1801 kun havde 179 indbyggere. Foruden proprietærgården Borchsminde, oprettet o. 1800, og et par mindre bebyggelser består sognet kun af landsbyen Hornum, hvis gårde er forblevet i byen, efter at jorderne var udskiftet 1778 (fig. 2). Kirken ligger i byens vestre del, syd for landevejen mod Urlev.

Kirkegården (fig. 3), der har bevaret sine gamle grænser, ligger på en øst-vest-vendt bakkekam; kirkebygningen er dog ikke rejst på kammens højeste punkt, men på dennes nordre skråning (jf. ndf.).[6] Fra kirkegården, der støder ud til åben

mark, er der en storslået udsigt mod syd imod Stouby Kirke.

Hegnet består af *kampestensdiger*, der samtidig fastholder jorden, som bortset fra vestsiden nu hæver sig 0,5-1,5 m over det omgivende terræn, mest udtalt i nord. Blandt kampestenene, der er stablet både ude og inde, indgår nederst mange store, kløvede sten. Det nordre dige er, formentlig i slutningen af 1800-tallet, omdannet til en *kløvstensmur*, afdækket med små piksten i cement. Provsten beklagede 1819, at diget 'hegnede dårligt'.[7]

Tilbage af en ældre *beplantning* af store træer er en rødbøg i det nordvestre hjørne samt to hestekastanjer inden for vestdiget flankerende porten. Kirkegårdsmuren i nord ledsages på indersiden af en bøgehæk.

Kirkegårdens *indgange* har tilsyneladende alle dage, ligesom også klokkestablen (se ndf.), været af træ, og har derfor måttet fornyes med passende mellemrum. En *tømret køreport* i vest, af bejdset egetræ, er udført 1988 som en nøje kopi af en ældre port, idet den dog er forøget lidt i bredden. Den dækkes af en karakteristisk, svagt buet tværbjælke med udragende ender, hvis form er gammel og sidst var overført ved portens fornyelse 1943.[8] To *ganglåger* i østdiget lukkes af sortmalede tremmefløje; her var indtil slutningen af 1800-tallet kun en enkelt indgang.

†*Indgange*. En låge i kirkegårdens østside opførtes 1619 'med egestolper og ovenover tømmerværk af eg'.[9] 1684 forfærdigedes to nye låger med 'behørigt tømmerværk', da der i nogle år havde manglet låger. Arbejdet udførtes af Laurids Friis i Vrigsted.[10] 1722 var taget ('tækket') over østre kirkegårdslåge brøstfældigt.[11]

Klokkestablen (jf. fig. 1) er rejst på kirkegårdens højeste punkt lige inden for syddiget, hvor den også stod 1862.[12] Tømmeret er delvis fornyet 1985, men stablen synes ligesom kirkegårdspor-

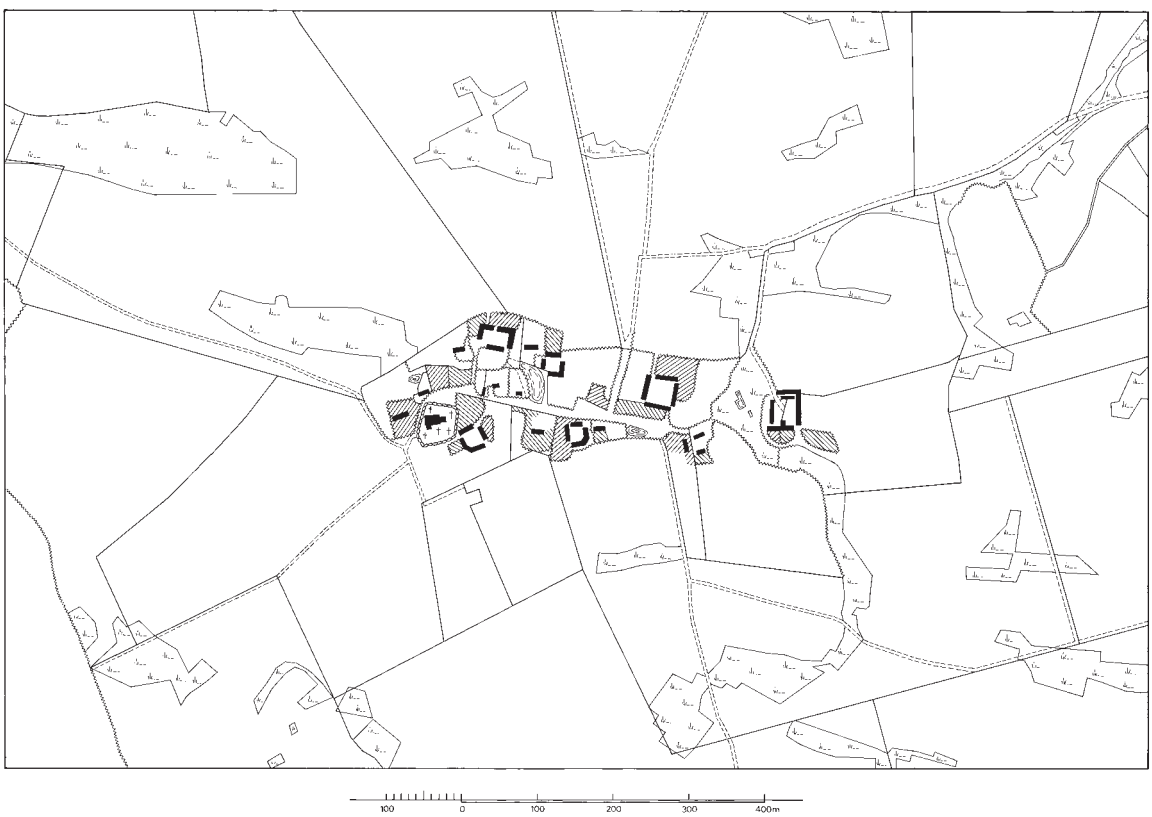

Fig. 2. Matrikelkort over Hornum by, målt af Ole Munck 1778 og kopieret af H. J. Krebs 1810. Tegnet af J. Wichmann 1995. 1:10.000. – *Land registry map, 1778*.

Fig. 3. Luftfoto af kirken og dens omgivelser, set fra sydøst. Foto Sylvest Jensen 1947. KglBibl. – *Aerial photo of the church and its surroundings, seen from the southeast.*

ten at videreføre ældre former. De fire stolper er rejst over krydsende fodtømmer på et muret fundament og støttes af otte skråstivere. Klokken dækkes af et lille pyramidetag med svejfede sider, tækket med tjærede egespån og afsluttet med et spir af diagonalt stillet tømmer.

†*Klokkestabler*, der efter tur har afløst hinanden, optræder siden 1600-tallet under forskellige benævnelser: tårnet, klokkehuset og -stolen. Et nyt klokkehus opførtes 1681, da det gamle var 'udygtigt'.[10] 1726 var huset 'noget leddeløst' og fjæletaget brøstfældigt,[11] og igen 1819 var tømmeret og taget skrøbeligt.[7] Ved provstens syn 1897 havde kirkeejeren ladet opføre en ny klokkestol af solidt egetømmer.[13]

Kirken erhvervede 1989 et nyere beboelseshus på jordloddet vest for kirkegården og indrettede det som *graverhus*. Huset, der er af træ og har eternittag, havde i 1970'erne afløst en ældre bygning af bindingsværk.

BYGNING

Oversigt. Kirken er stærkt ombygget allerede i middelalderen og nu ret anonym i sin fremtræden. Den består af romansk kor og skib, bygget af granitkvadre og kampesten. I senmiddelalderen forlængedes kirken mod vest, og indgangen henlagdes til vestpartiets sydmur, foran hvilken der lidt senere er opført et våbenhus. Bygningen har ligesom kirken på Hjarnø bevaret sine flade bjælkelofter. *Orienteringen* afviger ca. 10 grader mod syd.

Den tårnløse, klædelige lille kirke har i det væsentlige fået sit nuværende udseende i løbet af 1800-tallet. Kirken er som allerede nævnt opført på en nordvendt skråning, og gennem årene er terrænet syd for kirken steget yderligere, så murene nu fremtræder ganske lave, og skibets gulvniveau ligger et pænt stykke under kirkegårdens overflade. Kommende udefra træder den besøgende først ét trin ned i våbenhuset og derpå to trin ned i skibet.

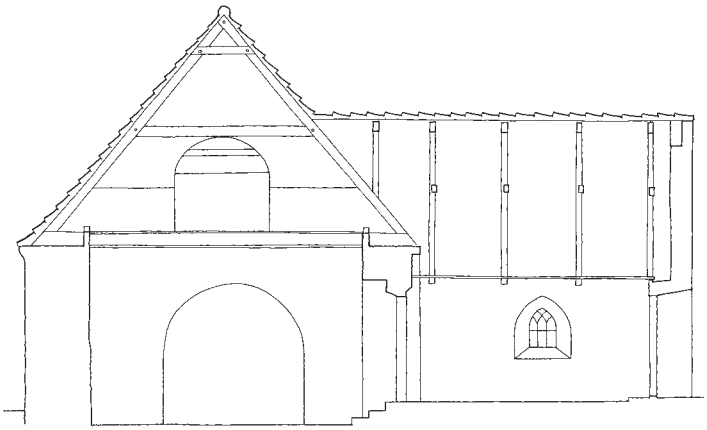

Fig. 4. Tværsnit af kirke og våbenhus set mod øst. 1:150. Tegnet af Merete Rude 2010 efter opmåling ved tegnestuen Ginneruparkitekter 1992. – *Cross-section of the church and porch looking east.*

Trods omfattende ændringer har bygningen bevaret sin *romanske grundplan*; men murværket er overalt stærkt forstyrret, og alle gamle åbninger (døre, vinduer) er gået tabt, hvormed den oprindelige arkitektur er udvisket. J. B. Løffler var ved sit besøg 1878 tilbøjelig til at mene, at den 'ualmindelig rå og karakterløse' bygning muligvis 'allerede i den katolske tids slutning' var blevet 'nedbrudt lige til grunden'. Helt så radikalt er man nok ikke gået til værks, men skibets sydmur er tydeligvis helt ombygget og reduceret i tykkelsen, hvad der dog sandsynligvis først er sket i nyere tid; også triumfmuren har været nede og dermed mistet sin oprindelige bue. Dog er som nævnt den oprindelige grundplan opretholdt. Det omtrent kvadratiske kor er udvendig 5,8 m langt, skibet ca. 11 m og forlængelsen ca. 5,5 m.

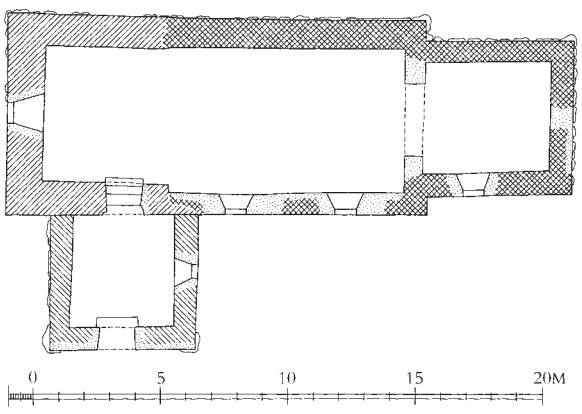

Fig. 5. Grundplan. 1:300. Tegnet af Merete Rude 2010 efter opmåling ved tegnestuen Ginneruparkitekter 1992, suppleret af NJP. – *Ground plan.*

Materialer og teknik. Kor og skib er opført af uregelmæssigt murede granitkvadre, der navnlig i de øvre partier er suppleret med rå og kløvede kampesten. Nogenlunde gennemført er hjørnekæderne, idet korets sydøsthjørne dog er ommuret og skibets vestre hjørner flyttet ud i forbindelse med udvidelsen. Ganske mange kvadre er genbrugt i vestforlængelsen og i våbenhuset, vist flere end der kan have siddet i skibets gamle †vestgavl, hvorfor de må være hentet fra andre dele af den romanske bygning. Korets østmur er til dels af munkesten.

Der ses ingen egentlig sokkel, men under korets østgavl og kirkens nordside er der blottet en liggende syld af kampesten. Nederst i skibets nordmur, nær det nordøstre hjørne, er der over sylden indsat fire profilerede *sokkelkvadre* (en mådeholden attisk profil) med en samlet længde på 2,6 m. Andre sokkelsten ses ikke genanvendt og skjuler sig næppe heller under sydmuren, hvorfor det er tvivlsomt, om kirken har haft en regulær sokkel.

Bygningen er uden åbninger i nord, og der spores som sagt ingen oprindelige vinduer eller døre. En tilmuret, sekundær åbning i korets øst-

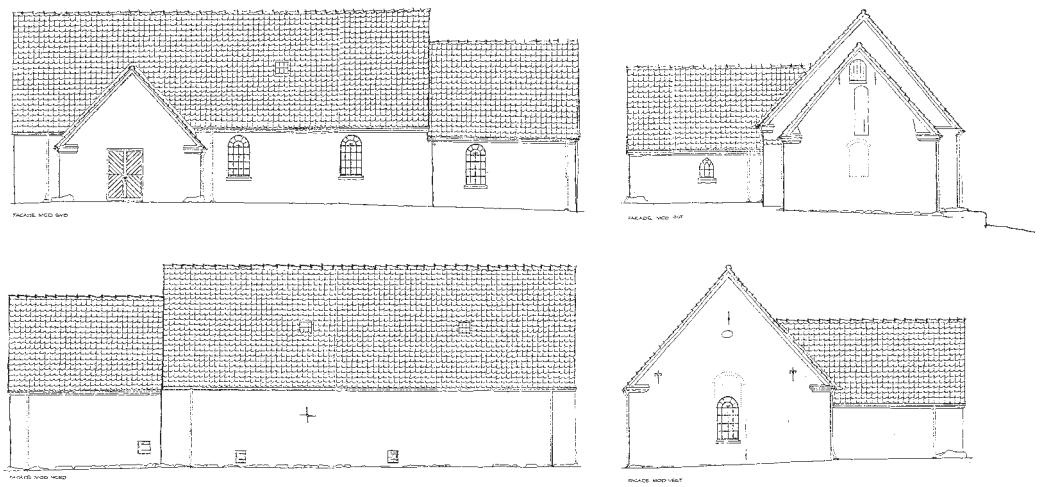

Fig. 6. Opstalter. 1:300. Opmåling ved tegnestuen Ginneruparkitekter 1992. – *Elevations.*

gavl synes at være dækket af en flad bue. Om kirkens indre og gavltrekanterne se ndf.

Den *senmiddelalderlige vestforlængelse* er foruden de genanvendte granitkvadre opført af munkesten i munkeskifte; i de indvendige vægge er der udelukkende brugt tegl. Et rundbuet vindue i vest har som kirkens øvrige fået sin nuværende udformning 1854. En *dør* i sydmuren, der har afløst †døre i skibet, er muret i et typisk sengotisk formsprog. Døren, der er udvidet i østsiden, har nu en retkantet åbning, men indvendig er stadig bevaret den flade bue. Døren er udvendig anbragt i et spidsbuet spejl, 120 cm bredt, der ca. 2,5 m over gulvet overskæres af våbenhusets loft. Vestmuren er ca. 1,5 m tyk, flankemurene ca. 1,3 m, og da skibets ombyggede sydmur er betydeligt tyndere, springer vestpartiets sydvæg ca. 30 cm frem i rummet. Fremspringet er fejlagtigt blevet opfattet som om det tilføjede afsnit havde kraftigere mure, hvorfor det har været foreslået, at vestpartiet oprindelig har båret et tårn. At det forlængede parti ikke er en tårnunderdel, men blot en udvidelse, bekræftes tillige af den ovennævnte dør, der næppe ville have været anbragt i et tårn.

Våbenhuset har forholdsvis svære mure, der er rejst over store, liggende syldsten, og alt i alt får man indtrykket af en bygning, som må være opført endnu i middelalderen. Det lave hus, der indvendig kun måler ca. 4×4 m, er opført af genanvendte granitkvadre med rå kampesten i bagmurene. Hele sydsiden er i 1800-tallet ommuret med små mursten, hvorfor også den nu retkantede dør er ny. Rummet dækkes af et bjælkeloft og får lys gennem et lille vindue i øst, hvori der o. 1855 er indsat en spidsbuet støbejernsramme.[13] Gavlspidsen var før ommuringen beklædt med brædder, der nævnes 1680[10] og 1819.[7] Sidstnævnte år havde våbenhuset ingen loftsbeklædning.

Senere ændringer og vedligeholdelse. Kirken, hvis fremtræden er præget af de murede gesimser, har i det væsentlige fået sin nuværende skikkelse i løbet af 1800-tallet; navnlig har de nye vinduer med støbejernsrammer været afgørende for dens udseende. Som oftest savnes der dog nærmere oplysninger om de enkelte arbejder. Kirken er senest restaureret 1967-68 ved arkitekt E. Lerbech-Sørensen, Horsens, da kirken fik nyt gulv og nye trælofter.

En ommuring og opretning af kirkens nordside må have fundet sted engang i århundredets sidste halvdel. Muren hældede indtil da stærkt udad og var udvendig støttet af to murede †*piller*, der ved provstens besøg 1847 var 5 tommer ude af lod (ca. 12 cm).[13] Samtidig med denne opretning er muligvis en ombygning af *triumfmuren*, der bortset fra de udvendige hjørner synes at være totalt fornyet fra gulv til gavlspids. Den nye, noget tyndere mur indeholder en rund *korbue*, hvis enkle form er gentaget i en aflastningsbue på loftet.

Fig. 7. Kirken set fra syd. Foto AM 2010. – *The church seen from the south*.

Skibets østre hjørner er bevaret indtil et niveau svarende til korets murkrone, og herover er muren reduceret med en stens længde. Også de øvrige *gavltrekanter* er af nye mursten i små formater og ommuret i 17- eller 1800-tallet. Korgavlen prydes af en fladbuet *højblænding*, og i vestgavlen er der øverst i spidsen et lille bredovalt 'okseøje', sådan som det også ses på tårnet i Stouby, hvor den lille glug er muret 1817.

De profilerede, nærmest barokformede *gesimser*, der pryder murkronerne og i samtlige gavle er ført rundt om hjørnerne, må som udstyr betragtet række tilbage til 1700-tallet. Gesimsen over skibets østgavl er, som det fremgår, fornyet i forbindelse med den ovennævnte ombygning, og det er tænkeligt, at også de øvrige gesimser er fornyet eller ændret.

Vinduerne, tre i syd og et i vest, har fået deres nuværende form ved indsættelsen af rundbuede støbejernsrammer 1854.Ved denne lejlighed blev det påbudt at 'vinduet ved prædikestolen' blev rykket 1 alen mod vest. Et lille †vindue i korgavlen, tilmuret 1907, havde endnu 1862 bevaret sin træramme.[12]

Indre. De lave rum dækkes af fornyede *bjælkelofter* med brædderne hvilende på bjælkerne. Bjælkerne er malet med en rødviolet, brædderne er ubehandlede. Loftet var indtil 1967 dækket af †*gips* (jf. fig.11), som kirkeejeren havde ladet sætte op 1862 efter beboernes ønske og provstens henstilling.[13] Ældre †trælofter optræder jævnligt i synsforretningerne. 1720 skulle skibets loft 'sammendrives' og flere brædder indlægges.[11] 1862 var loftet oliemalet.[12]

Gulvene, der i kor og skib nu ligger i samme niveau, er belagt med gule ottekantede fliser ('mejerifliser'). Under stolestaderne er der brøddegulv. Røde †gulvfliser, der indtil 1855 havde ligget i midtgangen, skulle herefter bruges under stolene. 1862 var der gulve af 'hvide og blå' murstensfliser.[12]

Tagværker. Korets tagværk er af eg og formentlig middelalderligt. Som hanebånd er brugt ældre spær med udstemninger til bladede samlinger. Tømmeret over skibet er mestendels nyere og af fyr; to lag hanebånd er af genanvendte egespær med udstemninger til både tappede og bladede samlinger.

Opvarmning. Et luftvarmeanlæg er installeret 1967. Kirken har kunnet opvarmes siden 1895, da der blev opstillet en kakkelovn i det nordvestre hjørne. Denne afløstes 1920 af en kalorifer.[12]

Kirken er fremdeles hvidtet ude og inde, og tagene er nu som tidligere tækket med tegl.

Fig. 8. Indre set imod øst. Foto AM 2009. – *Interior looking east.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste inventarstykker er den romanske døbefont, en altersten og en sjælden klokke, der må dateres o. 1200-50. Alterstagerne er fra o. 1525-75, den stærkt fornyede prædikestol fra o. 1625.

En væsentlig del af inventaret er betydelig yngre. Et tidligere altermaleri fra 1836, Emmaus, skyldes J. F. Møller, mens altersølvet fra 1854-55 dels er leveret af Christian Antonius Theodorus Piil, Århus, dels af Jacob Malmborgs værksted i København. Dåbsfad og alterskranke er anskaffet ved samme tid, stolestaderne 1877, og den nuværende altertavle er et maleri, Emmaus, udført af Rudolf Rud-Petersen 1934.

Farvesætning og istandsættelser. Kirkens inventar er farvesat i lyse grå, røde og grønne toner ved den seneste *istandsættelse* 1968. Kirkesynene bekræfter, at kirken var blandt herredets fattigste. 1720 hed det, at der ikke var nogen altertavle, 'hvoraf kirken skulle have nogen prydelse'.[11] Savnet af en altertavle gentoges 1819, da alterbordet end ikke havde nogen dug, lige som der ikke sås nogen af 'de sirater, der kunne udmærke denne del af kirken'.[7] Med J. F. Møllers nævnte maleri fik 'denne kirke, der hidtil manglede al prydelse' endelig en 'smuk altertavle',[13] der dog siden blev udskiftet i flere omgange. Det skete således 1862 og 1904, da mindre istandsættelser fandt sted.

Alterbordet er et utilgængeligt panelværk, 190×77 cm, 96 cm højt; afstanden til østvæggen er 125 cm. O. 1900 nævnes alterbordet som en 'moderne trækasse'.

Fra et romansk †*alterbord* stammer en altersten (fig. 9) af rødlig granit, der har form af en

Fig. 9. Altersten, romansk fra o. 1200 (s. 1253). Foto AM 2009. – *Altar stone, Romanesque, from c. 1200.*

Fig. 10. Altertavle med maleri, Emmaus, udført 1934 af Rudolf Rud-Petersen (s. 1254). Foto AM 2009. – *Altarpiece with painting of Emmaus, 1934, by Rudolf Rud-Petersen.*

omvendt pyramidestub, 33×45 cm (øverst), 57 cm høj. Oversiden har en helgengrav med fals (15×25 cm, 2,5 cm dyb) for den †alterplade, der har dækket selve gemmet, 9,5×13 cm, 6,5 cm dybt. Stenen stammer snarest fra kirkens oprindelige højalterbord, men den kan også tænkes at have tilhørt et sidealterbord.

Alterbordet dækkes af et grønt og gult *alterklæde* fra 1982, der er vævet med kornaksmotiv. †*Alterklæder*. 1685 anskaffedes til et nyt alterklæde tre alen rødt klæde,[10] og 1862 brugte man et klæde af bomuldsfløjl med guldbrokade.[12] 1866 indkøbtes et alterklæde af rødt fløjl, der var kantet med guldgaloner,[13] 1903 atter et nyt og tilsvarende (jf. fig. 11).[4]

Altertavlen (fig. 10) er et *maleri*, Emmaus, udført 1934 af Rudolf Rud-Petersen (olie på lærred).[14] Det har en gylden profilramme, som sidder i et nygotisk rammeværk, der står i blank eg med forgyldte detaljer.[15] I predellaen står med forgyldte skønvirkebogstaver: »Da bleve deres Øjne aabnede og de kendte ham« (Luk. 24,31).

Et ældre *altermaleri* (fig. 12) fra 1836 er malet af portrætmaleren J. F. Møller og viser også Emmaus.[16] Det er udført i olie på lærred og måler 54×98 cm (lysningen). Rammen, snarest fra 1933, er af mørknet egetræ med en gylden profil inderst. En messingplade med graveret skriveskrift forneden vidner om, at maleriet har været borte fra kirken og er blevet tilbagegivet 1933:

Fig. 11. Indre set imod øst o. 1925. Foto i NM. – *Interior looking east c. 1925.*

»Fru Lilly Willestrup Enkelehnsgrevinde Rantzaus Adoptivdatter gav i 1933 Billedet tilbage til Hornum Kirke«.

Før 1862 og igen 1878 fandtes maleriet på alteret, hvor det var indfattet i en 'plump firkantet ramme' og kronedes af et †krucifiks.[12] Billedets fjernelse fra kirken, der åbenbart skyldtes kirkeejeren, skete 1904 efter at kirkesynet havde ønsket det 'meget dårlige alterbillede' erstattet af et nyt (jf. ndf.).[4] Siden 1933 ophængt på skibets nordvæg.

†*Alterprydelser*. 1720 var der ingen altertavle, 'hvoraf kirken skulle have nogen prydelse',[11] en mangel, der også beklagedes 1819.[7] Det 1836 anskaffede altermaleri var 1862 afløst af et †maleri af 'Frelseren på korset',[12] hvorefter synet 1867 ytrede ønske om atter at få altertavlen fornyet.[13] Man valgte åbenbart at sætte J. F. Møllers maleri fra 1836 op igen, idet det tjente 1878, og indtil det blev taget ned 1904.[17] Man ønskede da det 'meget dårlige' maleri erstattet af et nyt, 'gerne en kopi, mindst 2¼ alen højt'. Valget faldt senest 1907 på et spinkelt kors, der var tegnet af arkitekt Viggo Norn,[4] og som var opsat på baggrund af et højt klædestillads (jf. fig. 11). På korsets fodstykke læstes med hvide versaler: »Fred være med Eder«. Alterarrangementet tjente til 1934.

Altersølvet (fig. 13), fra 1854-55, skyldes to forskellige guldsmede. *Kalken*, fra 1854, er leveret af Christian Antonius Theodorus Piil, Århus. Den er 23,5 cm høj og har cirkulær fod med bladværk, balusterskaft og et stort svajet bæger. På randen ses guldsmedens stempel (Bøje nr. 6023), et Københavnsmærke med årstallet 1854 samt et guardejnmærke for Peter R. Hinnerup.[18] *Disken*, fra 1855, er udført i den københavnske guld-

Fig. 12. Tidligere altermaleri, Emmaus, udført 1836 af J. F. Møller (s. 1254). Foto AM 2009. – *Former altar painting, Emmaus, 1836, by J. F. Møller.*

smed Jacob Malmborgs værksted.[19] Den glatte disk, tværmål 13 cm, har guldsmedens stempel på undersiden (Bøje nr. 1247). Her findes også et Københavnsmærke med årstallet 1855 samt det samme guardejnmærke som kalkens. Kalk og disk har sikkerhedsgravering. 1854 ønskedes anskaffet en kalk og disk 'af passende størrelse og facon'.[13]

Fig. 13. Altersølv, 1854-55, leveret af Christian Antonius Theodorus Piil, Århus, (kalken) og Jacob Malmborg, København (s. 1255). Foto AM 2009. – *Altar silver, 1854-55, supplied by Christian Antonius Theodorus Piil, Århus* (*the chalice*) *and Jacob Malmborg, Copenhagen.*

†*Altersølv*. 1681 anfører inventariet en kalk og disk af sølv.[10]

En †*oblatæske* fra o. 1900 var af sort porcelæn med guldkors fra Den kongelige Porcelænsfabrik og eksisterede endnu 1988. 1852 anskaffedes en †*alterkande* af porcelæn,[13] der nævnes 1862.[12]

En 'gennemhullet' †*sølvske* blev anskaffet 1903.[4]

Alterstager (fig. 15), gotiske, fra o. 1525-75, 43 cm høje. Foden, med tre tæer, er klokkeformet, skaftet cylindrisk med to ringe, lyseskålen glat. Sikkerhedsgravering under bunden. Stagerne, 'af kobbermalm' nævnes tidligst i inventariet 1681.[10] En *syvstage* fra 1920 har på foden graveret kirkens navn samt »Julen 1920«.

En nyere, hvid *messehagel* fra 1982 er vævet med kornaksmotiv som alterklædet. †*Messehagler*. 1862 nævner inventariet en hagel af bomuldsfløjl med guldbrokade.[12] To nyere hagler, en beigefarvet og en rød, eksisterede 1988.

Alterskranke, vistnok 1853, af form som et beskedent cirkeludsnit med drejede balustre og håndliste i blank eg. Balustrene er malet grå med lidt rødt, blåt og guld. Skranken gjordes 1853 9 tommer bredere og beklædtes med læderhynder.[13]

Et *krucifiks* (fig. 21) skal snarest dateres o. 1875. Figuren, 54 cm høj, har kropssvaj imod højre side og overlagte fødder. Såvel figuren som det glatte kors står i blank eg. På skibets nordvæg.

Døbefonten (fig. 14) er romansk af grålig granit, 81 cm høj.[20] Foden har form som en søjlebase med skjoldfelter, der prydes af reliefhugget bladværk og (i øst) af et kors. Kummen, tværmål 67 cm, har på siden en tovstav og derover en indristet, omløbende bladranke. Fordybningen er harmonisk. 1882 blev døbefonten afrenset for maling.[13] Den står siden 1974 i skibets nordøsthjørne. 1933 havde den plads sammesteds,[12] mens den i årene frem til 1968 stod i korbuen.

Dåbsfadet, fra o. 1844, er af messing, tværmål 51 cm, med halvkugleformet fordybning. †*Dåbsfade*. 1681 savnede fonten 'bækken'.[10] Et fad, der anskaffedes 1834, var at tin og kaldtes 1839 for 'lille'.1844 ønskedes et nyt, da det gamle fad ikke var 'sømmeligt'.[13]

Dåbskander. 1) O. 1875, af tin, 29 cm høj (stempler savnes, ude af brug). 2) O. 1900, af sort porcelæn med guldkors.[21] 1833 manglede der et †*dåbshåndklæde;*[13] 1862 fandtes seks sådanne håndklæder.[12]

Prædikestol (fig. 16), o. 1650, en del fornyet 1926. Den består af tre fag med profilfyldinger og toskanske hjørnesøjler, hvis prydbælter har rækker af småbosser. Under søjlerne prydes postamentets fremspring af løvehoveder, mens kurven nederst afsluttes af en kraftigt profileret fodliste. Frisen ledsages af tandsnit, gesimsen af en bladbort. Under fodlistens fremspring er der klokkeagtige, drejede hængeknopper, som stammer fra 1926 lige som hængestykkerne, der bærer versalindskriften: »Anno 1926/ PJB (snedkerens initialer?)«. Prædikestolen, med opgang fra 1968, står i skibets sydøsthjørne; en *læsepult* i form som en bog er fra 1862.[12]

Fig. 14. Døbefont, romansk af granit (s. 1257). Foto AM 2009. – *Baptismal font, Romanesque, granite.*

Fig. 15. Alterstager, o. 1525-75 (s. 1256). Foto AM 2009. – *Altar candlesticks, c. 1525-75.*

Træværkets brogede bemaling er fra 1968, indskrifternes gyldne versaler på sort bund fra 1926. I frisen læses: »Salige er de som høre … Lucas 11.28«, i postamentet: »Taler nogen i Menigheden … 1 Peter 4-11«.

Prædikestolen er en lidt enklere udgave af Urlev Kirkes og må skyldes samme snedker (jf. s. 1173). 1720 var den 'opstander' (mægler), som præsten skulle støtte sig til, når han gik på prædikestolen, rådden.[11] 1862 blev prædikestolen 'polstret og beklædt'.[13] Et fotografi fra o. 1925 viser den med en sådan beklædning, med gelændertrappe fra 1800-tallet og en simpel underbygning af træ (fig. 11). En farveundersøgelse 1924 konstaterede ingen malerier i felterne; derimod fandtes under træværkets egetræsådring en marmorering i lyse toner fra o. 1800 og derunder

Fig. 16. Prædikestol, o. 1650, stærkt fornyet 1926 (s. 1257). Foto AM 2009. – *Pulpit, c. 1650, heavily restored in 1926.*

lidt grågrøn farve. Hverken i frise eller postament sås indskrifter. 1926 var der forslag fremme om helt at forny prædikestolen, der i stedet fik en ret hårdhændet istandsættelse.

Stolestader, 1877,[13] med let skrå fyldingsryglæn, salmebogshylder samt rundbuede gavle, der har omløbende fyldinger. Gråmalede med lyserøde fyldinger og profiler.

†*Stolestader*. 1726 var stolene i kirken noget brøstfældige og 'måtte forbedres med leder og tømmer'.[11] 1819 manglede de befalede bænke til skolebørnene 'når de synger ved gudstjenesten'.[7] 1855 ønskedes stolene opmalet,[13] 1862 fandtes 20 kvindestole og 13 mandsstole, og 1864 opsattes en række †*hatteknager* på sydvæggen.[12]

En *præstestol* (fig. 22) fra 1917 er af kontortype til at skrue op og ned. Nævnte år ønskede synet anskaffet en stol til præsten 'af passende og stilfuld form'.[12]

1722 var gulvet i †*præste- og skriftestolen* 'øde'.[11] 1862 stod præstestolen nord for alteret, en †*degnestol* bestående af pult og bænk i syd.[12] Den sidste var 1898 'svinagtigt holdt, opfyldt af gamle papæsker til kirkebrød og sønderrevne salmebøger'.[13]

Fig. 17. Indre set imod vest. Foto AM 2009. – *Interior looking west*.

En *pengeblok* fra o. 1900 er 100 cm høj, udført i arkaiserende former i bejdset fyr med stor hængelås. Ved indgangen. †*Pengeblokke*. 1833 manglede kirken en fattigblok,[13] og 1862 var den af poleret eg.[12] 1862 fandtes to små †*fattigbøsser* ved indgangen.[12]

Orgel, 1971, med fire stemmer, bygget af Marcussen & Søn, Aabenraa. Disposition: Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Gemshorn 2'. Malet med stolestaderne og opsat på gulvet i skibets sydvesthjørne. †*Harmonier*. 1) 1899, leveret af Petersen & Steenstrup.[22] 2) Anskaffet o. 1910.[4]

En *salmenummertavle* fra o. 1875 består af et fyrrebræt med udsvejfet afslutning, 74×34 cm. Tavlen var oprindelig sortmalet til påskrift med kridt (jf. fig. 11). Nu gråmalet med ophængte letmetalcifre. Fem †*salmenummertavler* nævnes 1862.[12]

Præsterækketavle, 1930, af fyr, 138×93 cm, udført i arkaiserende former med bredt rammeværk. Tavlen anfører præsterne med gylden skriveskrift på lysegrå bund under overskriften »Series pastorius(!) efter Reformationen i Stouby Hornum«. På rammeværket står med gylden antikva på mørkegrå bund følgende sentenser: »I dette Guds Hus gik Slægter ind og ud, her Børnene blev døbte, Døtre stod Brud. Her fandtes Trøst naar en kær var død. Ved Nådens Bord vi Nadveren nød. Hver Søndag hørtes Klokkernes kaldende Klang. I Kirken lød Ordet, Bøn og Sang. Kommende Slægter bede vi hør Ordet, gaa flittig paa Kirkesti. Anno 1930«. På skibets nordvæg, vestligst.

Et *kirkeskib*, fregatten »Jylland«, stammer formentlig fra o. 1900. Det er 106 cm langt, skroget sortmalet med hvid kanonstribe og lysegrønt under vandlinjen. Ophængt midt i skibet.

Lysekroner, de to dateret 1918 og 1924, næsten ens i antikiserende former med kronende flaktørn. 1) 1918, med indskrift på hængekuglen: »Købt for Midler skænkede Kirken til Prydelse

Fig. 18. Klokke, romansk, fra o. 1200-50 (s. 1260). Foto AM 2009. – *Bell, Romanesque, from c. 1200-1250.*

1918. H. A. H. Gud alene Æren«. Over midtgangen nærmest koret. 2) 1924, med indskrift på hængekuglen: »Skænket Skærtorsdag 1924 M. og A. H. Gud alene Æren«. Over midtgangen i midten. 3) Over midtgangen vestligst.

En †ligbåre anføres 1681.[10]

Klokken (fig. 18), fra o. 1200-50, tværmål 53 cm, har dobbelte lister om slagring og hals (Uldall, *kirkeklokker* 12). Klokken nævnes tidligst 1883, da den hang i 'tårnet' (klokkestablen).[10]

GRAVMINDER

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1700, over ukendte. Grå kalksten i form som en gravsten, 170×97 cm, med stort højovalt skriftfelt, hvorpå kan skelnes lidt indhugget skriveskrift. Udenom er der rester af storakantus og oven på feltet hviler Dødens Genius liggende med højre hånd under kind og albuen støttende på et dødningehoved; venstre hånd holder et timeglas imod venstre knæ. Stenen, der har nære og bedre bevarede paralleller i Fredericia Skt. Michaelis og Stouby kirker (s. 417, 1239), ligger syd for våbenhuset nær kirkegårdsdiget. Den kan oprindelig have ligget inde i kirken.

2) O. 1775-1800, over »Christopher«; teksten i øvrigt er ulæselig når bortses fra årstallet »1761«. Grå kalksten i form som en gravsten, 168×107 cm, med højovalt skriftfelt, hvortil hører treblade i de øvre hjørner. Forneden et lavt, rektangulært felt med dødssymbolerne timeglas, knogler og le. Stenen skyldes formentlig Jens Hiernøe i Horsens.[23] Syd for våbenhuset nær kirkediget ved siden af nr. 4.

3) (Fig. 19), o. 1840, over Jacob Jespersen, ⋆1749 i Ørnstrup, †1829 i Hornum. Han indlod sig 1778 i ægteskab med Anne Malene Christoph datter, ⋆1762 i Hornum, †31. dec. 1840. Deres ægteskab varede 51 år og blev af Gud velsignet med 12 børn, syv sønner og fem døtre. Indskriften afsluttes med gravverset:

Det Kierlig Ægtepar
Som i saa mange Maade
Af Gud velsignet var
Med lykke, Liv og Naade

Rødlig kalksten af form som en gravsten, 90×68 cm, helt dækket med indhugget, sortoptrukket kursivskrift. Nord for kirken, lagt op imod en stor rødbøg og nu knækket midtover.

4) O. 1855, over Lene Hansdatter, ⋆22. dec. 1799 i Sönder-Aldum, gift 1. gang 1831 med Peder Iacobsen, 2. gang 1833 med Iacob Iacobsen i Hornum, i begge ægteskaber velsignet med to døtre, †10. dec. 1855. Citat fra Visd. 3,9. Støbejernskors med trekløverender og reliefversaler, 109 cm højt. Syd for våbenhuset nær kirkegårdsdiget sammen med nr. 2.

Fig. 19. Kirkegårdsmonument nr. 3, o. 1840, over Jakob Jespersen og hans hustru Anne Malene Kristofsdatter (s. 1261). Foto AM 2010. – *Churchyard monument, c. 1840, for Jakob Jespersen and his wife Anne Malene Kristofsdatter.*

5) O. 1864, over Klare Marie Rasmusdatter, ⋆1788 i Raarup Mølle. Hun blev gift 1. gang med ungkarl Søren Møller af Hyrup, og de fik i deres 18 års ægteskab tre børn, hvoraf kun en søn overlevede dem. Hun var gift 2. gang med Mads Bank i Stouby i 31 år og havde to børn, der begge var hedengangne, †31. aug. 1864 i Hornum. Monumentet er bekostet af R. Møller. Støbejernskors, 130 cm højt, med gennembrudte bladender, reliefversaler og en stor cirkulær tekststavle på nedre korsarm. På kirkegårdens sydlige del øst for klokkestablen.

6) O. 1870, over ungkarl Niels Rasmussen, ⋆24. febr. 1824 på Hornum Mark, †17. marts 1870 sammesteds. Støbejernskors med trekløverender og reliefversaler, opsat ved det vestlige kirkegårdsdige, nord for indgangen (med nr. 7).

7) O. 1891, over smed Laues Christensen, *20. juni 1804 i Hornum, †13. jan. 1891, og hustru Margrethe Rasmus Datter, *5. febr. 1805 i Klakring, †19. juni 1881. Citat fra 1 Kor. 12,7. Støbejernskors, 130 cm højt, med vegetative ender og reliefversaler. På nedre korsarm et anker. Ved det vestlige kirkegårdsdige, nord for indgangen (med nr. 6).

†*Smedejernsmonument* (fig. 20), o. 1850, over ukendte. Monumentet, 130 cm højt, består af en stang med volutbøjler, der holder en oval skriftplade med håndtryk. Herunder timeglas og øverst kronende vase med Tro, Håb og Kærlighed samt allerøverst en sommerfugl. Sml. lignende smedejernsmonumenter i Østbirk og Hansted (*DK Århus* 4505, 4858).

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Vejle Amt i almindelighed henvises til s. 56-58, vedr. litteratur til s. 59-62. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv*. Synsprotokol 1862 ff.

NM. *Håndskrifter*. Fr. Uldall, *Om de danske landsbykirker* V, 291-93 (1889). – *Indberetninger*. J. B. Løffler 1878 (bygning og inventar); Chr. Axel Jensen uden år (inventar); Kr. Due 1924 (prædikestol); Arne Nyboe 1988 (inventar).

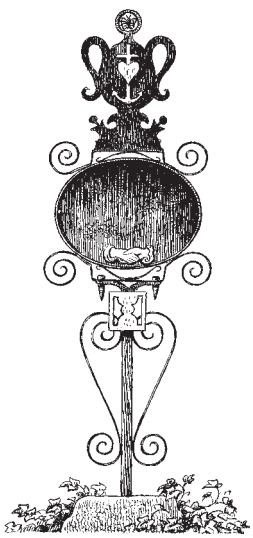

Fig. 20. †Kirkegårdsmonument af smedejern, o. 1850, over ukendte (s. 1262). Tegning af Aage Jørgensen 1953. 1:20. – †*Churchyard monument, wrought iron, c. 1850, for unknown persons.*

Fig. 21. Krucifiks, formentlig o. 1875 (s. 1256). Foto AM 2009. – *Crucifix, probably c. 1875.*

Tegninger og opmålinger. *NM.* Tegning af kirkegårdsmonument af smedejern ved Aage Jørgensen 1953. Plan af kirken ved E. Lerbech-Sørensen 1966. Opmålinger af kirken (plan, snit og facader) ved tegnestuen Ginneruparkitekter 1992.

Historisk indledning ved Mogens Kragsig Jensen, bygningsbeskrivelse ved Niels Jørgen Poulsen, inventar og gravminder ved Ebbe Nyborg og orgler ved Ole Beuchert Olesen. Engelsk oversættelse ved Joan Davidson. Redaktionssekretær Heidi Lykke Petersen; teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2010.

[1] *Kronens Skøder* II, 576-78 samt fyldig redegørelse for ejendomshistorien i indledningen til kirkens synsprotokol 1862.
[2] Skøde af 9. juni 1693 læst i Viborg Landsting 28. april 1700. LAVib. *Århus Bispearkiv* (C 3.1152). Adkomster på Jus Patronatus 1615-1712.
[3] Skøde af 12. nov. 1746 læst i Viborg Landsting 7. dec. 1746.
[4] LAVib. *Bjerre-Hatting Hrdr.s provsti*. Synsprotokol 1901-22 (C 36.3).

[5] Mønterne opbevares i den Kgl. Mønt- og Medaillesamling (FP 3002).
[6] Arealet blev 1862 angivet til ca. en halv tønde land. Ved overgangen til selveje 1913 fandt man, at kirkegårdens størrelse ville være tilstrækkelig i overskuelig tid (note 4).
[7] LAVib. *Bjerre Hrd.s provsti*. Synsprotokol 1803-18 (C 35A).
[8] Synsprotokol 1862 ff. og korrespondance i NM.
[9] RA. *Danske Kancelli*. Rentekammerafdelingen. Seks års kirkeregnskaber 1614-20 (B 184e).
[10] RA. *Rentekammeret*. *Reviderede rgsk*. Kirkeregnskaber 1680-94. Århus Stift (571).
[11] LAVib. *Århus bispearkiv*. Kirkesyn 1719-26 (C 3.1168).
[12] Synsprotokol 1862 ff.
[13] LAVib. *Bjerre-Hatting Hrdr.s provsti*. Synsprotokol 1833-1901 (C 36.4-7).
[14] Maleriet er signeret »Rud P. 1934«. På bagsiden læses »pinx Rud Petersen 1934«.
[15] Om rammen oplyses 1934 blot, at den var skåret af 'en billedskærer' (note 12).
[16] J. F. Møllers fortegnelse over »de af mig malede Portrætter etc. 1824-53« (i privateje). Billedet anføres her under 1836 som »1 Altertavle til Hornum Kirke Rosenvold Gods 60 rdl.«. 1837 glædede synet sig over, at kirken havde fået 'en smuk altertavle' (note 13).
[17] Det †kors, der havde kronet maleriet (jf. ovf.), anbragtes en tid over korbuen.
[18] Til kalken hører en indsats, der bærer følgende indskrift: »Inden 1952 er denne skaal tilligemed 25 særkalke i ægte sølv skænket Hornum Kirke til minde om dens værge sognefoged Jens Nielsen Jensen, Fredenshjem 28. okt. 1952«.
[19] Jacob Malmborg døde 1846, men værkstedet førtes videre af enken.
[20] Fonten er ikke medtaget i Mackeprang, *Døbefonte*.
[21] Kanden savner mærke for producenten.
[22] Petersen & Steenstrup: *Fortegnelse over ca. 600 Harmonier Leverede fra 1871 til 1915*, København 1915.
[23] Jf. Otto Norn, »Billedhugger Jens Hiernøe og hans kirkelige Arbejder i Vejle Amt«, *ÅrbVejle* 1938, 195 ff.

Fig. 22. Præstestol, 1917 (s. 1258). Foto AM 2009. – *Vicar's chair, 1917.*

HORNUM CHURCH

Building. The modest Romanesque church, with no tower, was radically rebuilt in the later Middle Ages and is now rather anonymous in its appearance. It consists of a chancel and nave, built of granite ashlars and boulders. In spite of extensive alterations the church has kept its original ground-plan; but the masonry has been thoroughly disturbed and all old apertures (doors, windows) have been lost. In the late Middle Ages the church was extended to the west, and the entrance was changed to the south side of the western section, in front of which a porch was later erected. The building has preserved its flat beamed-ceilings.

The oldest pieces of *furnishing* in the church are the Romanesque baptismal font, an altar slab and a fine bell, which must date from c. 1200-50. The altar candlesticks are from c. 1525-75, and the heavily restored pulpit from c. 1650.

A substantial proportion of the furnishings are of considerably later date. A former altar painting of Emmaus is from 1836, by J. F. Møller, while the altar silver, from 1854-55, was supplied partly by Christian Antonius Theodorus Piil from Århus, and partly by Jacob Malmborg's workshop in Copenhagen. The baptismal dish and altar rail were acquired at the same time, the pews in 1877, and the present altarpiece is a painting of Emmaus by Rudolf Rud-Petersen, dating from 1934.

The furnishings were painted at the time of the most recent renovation, in 1968. The church inspections confirm that the church was among the poorest in the district. In 1720 it was reported that there was no altarpiece. This lack was identified again in 1819, when the altar did not even have a cloth, and it was said that 'there was no sign of any of those embellishments which might distinguish this part of the church'.